

ТЕКСТ 1

Класицизмът – литературно и художествено направление на разума и реда

Класицизмът е литературно и художествено направление, което се заражда във Франция през XVII век – епохата на крал Луи XIV. То възниква като реакция срещу безредицата и преувеличението на барока. Основен идеал на класицизма е стремежът към хармония, ред и яснота, а най-висша ценност – човешкият разум. Според класиците изкуството трябва да подражава на съвършените образци от Античността и да служи за нравствено възпитание на човека.

В основата на класицистичната естетика стои убеждението, че светът е разумно устроен и че човек може да го разбере чрез логика и наблюдение. Затова и произведенията трябва да бъдат подредени, последователни и да се подчиняват на строги правила. В театъра например се изисква единство на време, място и действие – тоест, събитията да се развиват в рамките на едно денонощие, на едно място и да следват една основна сюжетна линия. Това прави сюжетите по-ясни, а героите – по-силно насочени към моралното послание на творбата.

Класицизмът поставя акцент върху обществения дълг, честта и добродетелта. Героите в тези произведения често са представени като носители на общочовешки качества – мъдрост, смелост, справедливост. Те рядко проявяват лични страсти или противоречия, защото са образци на разумно и добродетелно поведение. Езикът на класицизма е изчистен, подреден и ясен – без излишни украшения и емоционални изблици.

Сред най-известните представители на класицизма са френските писатели **Пиер Корней**, **Жан Расин** и **Жан-Батист Молиер**. Корней създава героични трагедии, в които се възхваляват честта и дългът. Расин изобразява борбата между чувствата и разума, а Молиер използва комедията, за да осмее човешките слабости и лицемерието. Техните произведения се превръщат в образци за европейската литература и задават модел на поведение, който възпитава в морал и уважение към разума.

Класицизмът оставя траен отпечатък върху културата на Европа. Той създава образа на човека като разумно и морално същество, способно да подреди света чрез мисъл и ред. Макар по-късно да е заменен от нови течения като сантиментализма и романтизма, идеите на класицизма продължават да живеят в стремежа към яснота, логика и хармония в изкуството.

ТЕКСТ 2

Класицизмът – подражание на Античността и утвърждаване на разума в изкуството

Класицизмът е направление в изобразителното изкуство, музиката и литературата, развиващо се най-ярко във Франция през XVII век. Това е времето на абсолютната монархия. Под покровителството на Луи XIV класицизмът изживява своя разцвет. Пиер Корней и Жан Расин създават своите велики трагедии, а Молиер се превръща в майстор на комедията. Лафонтен написва своите басни, а Ларошфуко – максимите си.

През XVIII век класицизмът се прехвърля извън границите на Франция и се разпространява в Германия, Англия, Русия. Най-изявените представители на това направление в музиката са Хайдн и Моцарт, както и Бетховен в ранния си период.

Понятието *класицизъм* се превежда като образцова култура и литература, т. е. вдъхновени от образците на Античността. В исторически план класицизмът се явява продължение и доразвитие на **Ренесанса**. От него възприема идеята за Античността като културна епоха, източник на вдъхновение и на образци за подражание. Утвърждава идеите на хуманизма за свободната човешка воля и отрича догматичното мислене.

За разлика обаче от ренесансовите творци, които свободно претворяват античните произведения и преди всичко ги използват като източник на вдъхновение, през класицизма подражанието на античното изкуство е въздигнато в основно правило. Теоретиците на класицизма излизат от една застинала и по същество антиисторична представа за неизменността на художествения вкус. През всички времена, смятат те, идеалът за прекрасен и добродетелен човек е един и същ. Щом като древните веднъж са постигнали този висок идеал и са дали неповторими образци в изкуството, на следващите поколения не остава нищо друго освен да ги следват, като им подражават.

Строго определена е системата на подражание в различните изкуства. В литературата се използват и претворяват антични мотиви и сюжети.

В архитектурата се възприемат строгите линии на античните храмове (образец в това отношение е дворецът Версай). В живописата – в пейзажите задължително присъстват митологични персонажи.

ТЕКСТ 3

Просвещението: Епоха на разума и литературната революция

Просвещението, което обхваща основно XVIII век, се отличава като период на рационално мислене, критично отношение към традициите и стремеж към познание. Това е време, когато философите, учените и писателите започват да вярват, че разумът може да осветли всички сфери на човешкия живот – от науката и политиката до морала и етиката. Основната идея на епохата е, че знанието освобождава човека от невежеството и предразсъдъците, а обществото може да се подобри чрез образование, свобода на мисълта и разпространение на идеите.

Литературният живот през Просвещението е тясно свързан с тези философски тенденции. Писателите се стремят не само да забавляват, но и да образуват читателя, като използват текста като инструмент за критика и социална промяна. Есеистиката, философските трактати, сатирата и романовата форма стават основни средства за изразяване на идеите на разума. Чрез произведенията си автори като Волтер, Дени Дидро, Жан-Жак Русо и Даниел Дефо поставят под въпрос авторитета на църквата и монархията, защитават човешките права и подчертават значението на личната свобода.

Един от важните литературни феномени на Просвещението е популяризацията на научното знание. Енциклопедистите във Франция, водени от Дидро и Д'Аламбер, създават „Енциклопедията“, която събира човешкото знание по систематичен начин и го прави достъпно за широката публика. Това е символ на новото отношение към знанието: вече то не е привилегия само на учените и духовниците, а достъпно право за всички граждани.

Романът (като литературна форма) също претърпява съществени промени. Вместо да разказва само приказни или героични истории, той започва да изследва психологията на човека, социалните конфликти и моралните дилеми. Особено значим е приносът на Даниел Дефо, който в творбата си „Робинзон Крузо“ съчетава приключенски сюжет с просветителски идеи. Дефо подчертава силата на разума, упоритостта и индивидуалната отговорност, като показва как човек може да се справи с трудностите чрез мисъл и опит. Така неговото творчество е пример за това как романът може да бъде не само забавление, но и учебно средство за морал и самопознание.

По този начин Просвещението създава уникален синтез между философия, наука и литература. Тази епоха не само полага основите на модерната демокрация и човешките права, но и преобразява литературната традиция, като превръща книгата в инструмент за просвета, размисъл и социална промяна.

ТЕКСТ 4

Просвещението – векът на разума

Просвещението е културно-историческо движение, обхванало Европа през XVII и XVIII век. То поставя в центъра на човешкото мислене разума, знанието и вярата в напредъка. Просвещенците вярват, че чрез образование и наука човек може да промени света и да се освободи от невежеството и суеверието. Тяхната основна цел е духовното издигане на човека и създаването на справедливо общество, основано на свобода, равенство и братство.

В основата на идеите на Просвещението стои убеждението, че човекът е способен сам да мисли и да взема решения, без да се подчинява сляпо на авторитети. Това е време, в което се поставя под съмнение властта на църквата и монарха, а на преден план излиза вярата в човешкия разум като най-висша сила. Разпространяват се нови възгледи за държавата и обществото – идеята, че хората се раждат свободни и равни по права, че властта трябва да произтича от народа и да служи на общото благо.

Сред най-значимите представители на Просвещението са френските философи Волтер, Жан-Жак Русо, Шарл дьо Монтескьо и Дени Дидро. Техните трудове оказват огромно влияние върху развитието на модерната политическа мисъл и върху големи исторически събития като Френската революция. В Англия и Германия идеите на Джон Лок, Имануел Кант и Гьоте също утвърждават вярата в човешката свобода и моралната отговорност.

Просвещението оказва силно въздействие и върху културата, литературата и изкуството. Литературата започва да възпитава у човека чувство за дълг, трудолюбие и стремеж към знание. Героят в просвещенската литература е разумен, действен и морален човек, който търси пътя към доброто чрез собствените си усилия.

Идеите на Просвещението достигат и до българските земи през XVIII и XIX век. Българските просветители – Паисий Хилендарски, Софроний Врачански и други – ги претворяват в делото за духовно

пробуждане и национално осъзнаване на народа. Така Просвещението се превръща не само в европейско, но и в общочовешко явление, оставило трайна следа в развитието на човешката цивилизация.